

FINIS

Lukasgillets Medlemstidning

Nummer 30 | September 2024

MATSRYDSTEEN
2016.

Sommaren drar förbi och hösten nalkas. Visserligen kan det finnas både värme och vackra dagar långt in i oktober, men tidens gång och årstidernas skiftningar är okuvliga storheter. Erik Axel Karlfeldt har oftare än andra svenska diktare besjungit höstens färgprakt och fångslats av blåst och vind. I hans diktning förekommer vinden och stormen ofta som ljudande bakgrund till den dramatik som utspelas i diktarens inre. Med ett utbyte av begreppens egentliga innebörd har han formulerat sin egen fascination för årstiden: ”Nu är den stolta vår utsprungen, / den vår de svaga kalla höst.”

Men hösten är också festernas tid. Hos oss i Lukasgillet förestår vår stora högtid, Lukasdagen den 18 oktober, och så småningom Julgillet den andra måndagen i december (9/12).

Som föreläsare på Lukasdagen har vi glädjen att välkomna **Christian Mühlenbock**, nytillträdd chef för Historiska museet i Lund och efterträdare till Per Karsten, välkänd broder i Lukas. Christian är doktor i arkeologi och har ett förflutet vid flera välkända museer, bland annat som intendent och t.f. chef för Medelhavsmuseet i Stockholm. Titeln på hans föreläsning är ”Historiska museet – tradition och förnyelse”.

Historiska museet vid Lunds universitet är värt en resa för sig, men vi som har nöjet att vistas i dess närhet kan glädjas åt vi här har södra Sveriges största museum för arkeologiska fynd.

Samtidigt inbjuder den mörka årstiden till behagfull förkovran i läslampans sken. Två böcker med Lukasanknytning är just nu aktuella. I detta nummer av *Finis* presenterar vice åldermannen ett nyutkommet praktverk med titeln *Arildkolonin. Konstnärerna i Arild omkring sekelskiftet 1900*. Här porträtteras flera av Sveriges främsta konstnärer med betoning på vad trakterna kring Kullaberg har betytt för dem. Här figurerar forna tiders Lukaskonstnärer och här avbildas några av deras främsta verk. En av redaktörerna och skribenterna är Lukasbrodern Tord Wingren. Boken är en mäktig manifestation över vad en liten ort kan betyda som mötesplats för konstnärer och vad dragningskraften i en naturskön bygd kan innebära för konstens utveckling.

»Nästa år är hundra år sedan han Wiwen Nilsson fick sitt genombrott vid Världsutställningen i Paris 1925«

Bland konstnärerna i Lukasgillet är silversmeden Wiwen Nilsson en av de mest namnkunniga. Hans geometriska modernism uppfattades som nyskapande när den lanserades. Nästa år är det hundra år sedan han **Wiwen Nilsson** fick sitt genombrott vid världsutställningen i Paris 1925. Nu presenteras för första gången en monografi på engelska där hans silversmide ställs i relation till samtida strömningar inom internationell konst och design. På förlagets hemsida karakteriseras han på följande sätt: ”Wiwen Nilsson, a pioneer of art deco and mid-century design and silverware”. Perspektivet är interdisciplinärt på sätt att de olika genrer han var verksam inom kommer att behandlas: silversmide, smyckedesign, skulptur.

Redaktör och skribent är Flavia Frigeri, doktor i konstvetenskap och verksam vid National Portrait Gallery i London. Övriga medverkande är Alice Rawsthorn, designkritiker, Teresa Kittler, doktor i konstvetenskap med inriktning på samtidskonst vid University of York, samt Clare Phillips, specialist på smyckeshistoria och kurator vid Victoria and Albert Museum i London. Boken är rikt illustrerad med bilder av Lorenzo Pennati. Utgivare är det välkända förlaget Rizolli i New York. En av tillskyndarna för bokens tillkomst är Wiwen Nilssons barnbarn Martin Wiwen Nilsson. Boken beräknas komma ut den 28 oktober. ■

 JOHAN STENSTRÖM
Lukasgilletts ålderman

Konstfoto: THOMAS HOLM

Minns i september vår vårutflykt i sköna maj...

FINIS organ för Lukasgillet i Lund, ett sällskap med anor från 1898
► Hemsida: www.lukasgillet.se
► Lukasgilletts bankgiro: 781-2779
► Gillets huvuduppgift: ”att hålla konstens fana högt öfver slätten”

Styrelsens sammansättning 2024:
► Ålderman: Johan Stenström
► Vice ålderman, kommunikationsmästare och redaktör för *Finis*: Per Lindström / bildochmedia@telia.com
► Skattmästare och webbmästare: Robert Hofbauer / info@lukasgillet.se

► Sekreterare: Johan Kjellberg
► Ritmästare: Gunnar Ottosson
► Arkivarie och bitr gillesmästare: Thomas Holm
► Gillesmästare: Ulf Kristoffersson / gillesmastare@lukasgillet.se
► Gunnar Jansson

»Diskussioner, analyser och en glädje fyllde rummet som mätte si så där sju meter i takhöjd...«

Foto: ROBERT HOFBAUER och THOMAS HOLM

»Hjälp till självhjälp är väl också ett av Lukas motton?«

EN GAMMELDANSKFYLLD GEMENSKAP

Lukasgillet gjorde som Pet Shop Boys, "Go west", men annars noterades ingen likhet med de i *Financial Times* nyss intervjuade pojkarna som närmar sig Lukasålderns snittålder. Vesterbro passerades efter starten i tidigare danska Lund med hållplats Malmö, där hugade bröder och systrar kom in i bussens Gammeldansfyllda gemenskap och gränser suddades ut utan att för den skull bli suddiga... Samtalen gick högt och arkivarien fick som vanligt lugna ned de ivriga resenärerna med sin insiktsfulla analys av vad som hade hänt, vad som händer – samt vad som är kul.

Chauffören styrde galant mot Bordershop som togs på sängen på andra sidan **BROEN** och fick en merförsäljning som gjorde att dom tog ledigt resten av dagen.

När lugnet lagt sig och alla pustat ut, styrdes sällskapet vidare mot en av huvudattraktionerna och KøS i Køge (som uttalas **KÖÖÖÖÖÖEEEEEE**), men det vet vi nu. S:et står för skitse-samling som är skiss-samling på svenska – och som vi har en mycket större på **SKISSERNAS MUSEUM** i Lund (som nu är svenskt).

Bjørn Nøregaard hänger nästan permanent där med sina, ja just det, skitser till Dronningens gobelänger, och det var en färgprakt och stilrena **KARTONGER** Lukasgillets kunniga skara fick ta del av.

Diskussioner, analyser och en glädje fyllde rummet som mätte si så där sju meter i takhöjd (och mycket längre på längden) samt hade en behaglig bredd. Alla kunde ledigt ta del av dessa kartonger som innan dessa blev till, varit skisser i kol, på annat papper som inte visades här...

Irrfärden – på grund av sluga danskars ofta till ytan välmenande men listiga och luriga sinne – inträdde nu. Med gillesmästarens oskadade arm, som pekade med hela handen, kunde sällskapet bussas mot Arken utan Noaks hjälp. Här tog "Group therapy" vid, som om vi skulle behöva detta! Hjälp till självhjälp är väl också ett av Lukas motton?

En välbehövlig **FRUKOST** med allt vad det innebar och sedan var det bara att ge sig i kast med nedbrända dagis, heliumhöns och bollhav där åldermannen fick en frälsarkrans och inte en **KRANSEGAGE** till hjälp då han var uppåt (men på väg under ytan).

Alla räddades på Arken, tog sig till bussen och vidare tillbaka till Lukasgillets famn och grundarnas stad, Lund, som denna gång anlades före Malmö! ■

THOMAS HOLM

Protokollförande arkivarie denna soliga lördag i maj

EN AFTON OM BROTT & STRAFF

På tröskeln till den stundande våren samlades bröderna i det 125-åriga Lukasgillet till vårmöte hos Lukasbrodern Fredrik Zimmerdahl, i hans nya galleri på Kyrkogatan, ett stenkast från Lunds mittpunkt, den 900-åriga Domkyrkan. Vår ålderman talade visserligen om väckelser och blommande krokusar i Lundagård men det hindrade inte att det svepte en kall vind genom Lund då klockan slog sex.

Fredrik mötte oss i dörren, bjöd oss stiga in i värmen och sa några välkomnande ord om den resa han gjort som antikhandlare i vår lilla stad, berättade så om sin stora kärlek till de vackra ting som han säljer och visar i sitt nya showroom. Han påpekade närheten till Apoteket Svanen och fick oss att granska golvet, hälften av bröderna stod på fina kalkstensplattor, andra halvan på rester av ett gammalt vackert klinkergolv. Där emellan fanns en gång en disk som skiljde kunderna från pillertrillarna (d v s personalen). Det är, lärde jag mig denna afton, de små detaljerna som gör det.

Viskningar och rop hördes i lokalen, jag noterade i mitt block inte bara Picasso utan också andra namn jag kände igen som Broman och Piraten. Inte så konstigt eftersom nästgårds, i samma kvarter som nya Zimmerdahls, ligger lokalerna där Wiwen Nilssons silver laddades med sin speciella magi och som gör dom hett eftertraktade. Så hände det... först ljudet av en urna som faller... det blir knäpptyst... en halvsekund senare ett *klånk*... Fredrik lyfte upp urnan. Den såg hel ut trots att den just blivit påbackad av en närstående fätölj på fyra hjul...

Tre kvart går fort när man är bland bröder som får klämma både en gingrogg och känna på ett och annat glas tillverkat i Kosta och Boda... Utrymningen av Zimmerdahls gick smärtfritt, liksom förflyttningen genom Lundagårds mörker, mot en upplyst AF-borg och Weibullsalens två dukade långbord. Innan vi satte oss fick vi ett glas skumpa på stående fot, ty detta var en afton att minnas. Köket "levererade" (som det heter numera).

Lite oväntat visade sig kvällens tema vara *brott och straff* och för ett ögonblick förflyttades i alla fall mina tankar till Sankt Petersburg och den stackars studenten Raskolnikov. Men brotten som upprör Fredrik Zimmerdahl står att finna här och nu, och avslöjandet att det är

»Det är in i dödens kul att leva
antikhandlare dygnet runt!«

Foto: PER LINDSTRÖM

vårt kulturarv plundras och säljs till en konstintresse-rad elit av skrupelfria skojare slog ner som en bomb...

– Det är skitjobbigt, sa Fredrik och berättade att en av de huvudmisstänkta fram tills nu varit en av hans bästa vänner i branschen. "Saker är inte alltid som vi tror att de är."

Han förklarade att det är ett triangeldrama som nu rullas upp mellan "konsttjuven", "experten" (som är släkt med konsttjuven) och "galleristen", en trio som levt i ett kriminellt beroendeförhållande och som håller sig med ett motto: "Vi förstår värdet – andra fattar inte". Det handlar om en plundring som pågår framför ögonen på en bransch som inte bryr sig. Det handlar om skandinavisk design från tidigt 1900-tal och om olika synsätt på vad som är värdefullt.

Som en äkta cliffhanger pausade Fredrik *brott och straff* och berättade om hur han ramlade över ett gustavianskt puderbord signerat Georg Haupt, om en rättbiten mat i ett radonskadat radhus i Lund som vävts av Barbro Nilsson i Märtha Måss ateljé i Båstad som i restaurerat skick såldes för 200 000 kronor, om några bräder som visade sig vara en stol från Solbyn i Dalby och gav sin ägare 700 000 välkomna kronor, om silverskatter och gudomlig geometri, om kulfötter och avskalad design...

Vår ålderman tackade Fredrik Zimmerdahl för en lite oväntad inblick i antikviteters värld och överlämnade en butelj med Churchills favoritskumpa Pol Roger. Som grande finale följde en lång och tacksam applåd. ■

PER LINDSTRÖM

Lukasgillet's kommunikationsmästare

ROBERT HOFBAUER – DE TUSEN KONSTERNAS MÄSTARE

Entusiastisk. Ständigt på språng. Mångsidig och genomtrevlig.

Så skulle äldermannen vilja karakterisera Lukasgillets skattmästare Robert Hofbauer. Ytterligare superlativer skulle kunna tilläggas, men de kommer förmodligen att framgå av textens fortsättning.

Robert är i grunden grafisk designer med gedigen utbildning vid Fachschule für Gestaltung i Hamburg. För att komma in fick man skicka in arbetsprover och om man efter det gick vidare vidtog två dagars prov.

»Eftersom han alltid varit intresserad av inredning ville han pröva på något med den inriktningen.«

Robert hade den rätta förmågan och kom in. Efter fyra år återvände han till Skåne och anlätades av en firma i Flensburgska magasinet i Malmö. Detta var under den predigitala eran. Skisser gjordes för hand. Man använde ”gnuggisar” för att få bokstäver eller andra symboler på plats. Förstoringar utfördes med reprokamera. Det mesta gjordes för hand.

Under dessa tidiga år arbetade anlitate han också en firma med namnet Technichrome. Här utfördes arbeten som vem som helst i dag gör i den egna datorn med hjälp av Photoshop.

Reklammannen

År 1992 startade Robert eget, reklambyrå Clavis. Verksamheten växte snabbt. De var två huvudägare som snart hade 25 anställda, och inriktningen var uteslutande business to business. Gambro, Axis, Tetra Pak, Tarkett... de stora företagen stod på rad för att etablera konton hos Clavis. Robert var idésprutan medan de anställda gav form och gestalt åt hans många uppslag. Man hade kunder i bland annat Italien, England och Tyskland. Man tog många initiativ inte minst på den tekniska sidan. Firman huserade i huset där den vegetariska restaurangen Govinda håller till med adress Norra vallgatan 4. Robert satte punkt 2005 och verksamheten överläts på personalen.

Eftersom han alltid varit intresserad av inredning ville han prova på något med den inriktningen. Samma år som han avvecklade sitt engagemang i Clavis var han med om att köpa Abba-luckan. Men hans deltagande varade endast två år. Konkurrenten var för stor med etablerade företag i branschen som lagt ut sin tillverkning i lågkostnadsländer.

Kommunikationschefen

Det blev reklam på nytt. Från 2007 till 2010 arbetade han som frilans. Därefter blev han anställd av DSVM, ett av de ledande företagen inom transport och logistik i Danmark och Sverige, det vill säga bolaget var ett konglomerat av flera företag. Det dröjde inte länge förrän Robert upphöjts till kommunikationschef för detta internationella företag som omsatte miljarder. 2018 köptes företaget upp och hela ledningen byttes ut. Exit DSVM. Robert gled så saktelig in i pensionärstillvaron.

VÄND!

Foto: PER LINDSTRÖM

HEMMA-HOS SKATTMÄSTAREN

Namnet Hofbauer vittnar om att Robert har rötter i ett tysktalande land, nämligen Österrike. Pappa kom från Wien, mamma från Linz. Robert berättar att även om han älskar den skånska slätten – han är född och uppvuxen i Malmö – reser han ofta söderut och vid åsynen av Alperna får han gåshud och känner hur ursprunget kallar.

Roberts familj är del av den centraleuropeiska historien. Farfar föddes som sudettysk i dubbelmonarkin Österrike-Ungern och bodde i nuvarande Tjeckien. Han utbildade sig till typograf, blev efter hand politiskt aktiv och publicerade antinazistisk litteratur på 1930-talet. Han uppmärksammades i högre kretsar och kom med tiden att skriva tal åt presidenten i Tjeckoslovakien, T. Masaryk. I november 1938 flydde han till Sverige. Månaden dessförinnan hade Sudetenland nämligen inlemmats i det nazistiska Tyskland. Efter kriget fördrevs sudettyskarna från Tjeckoslovakien. På senare år har farfars böcker fått uppmärksamhet. Två av dem har blivit översatta till tjeckiska och just nu, i augusti 2024, kommer den andra boken att bli utgiven.

Lukasbrodern

Allt detta berättar Robert där vi sitter bänkade kring matbordet i hans trivsamma hem på Norra promenaden i Lund. Huset är byggt 1906 och första ägaren var präst i Allhelgonakyrkan. Intill ruvar Norra kyrko-

gården men hos Robert rungar skratten alltmedan vi får veta mer om Robert och hans familj. Här bor han tillsammans med Ulla. Hennes dotter har Berlin som hemadress, sonen bor i Stockholm. Roberts dotter har sin hemvist i Göteborg medan sonen vistas på närmare håll, nämligen i Hjärup. Bengt Rooke var den som intresserade Robert för att gå med i Lukasgillet. Rooke som arbetade för danska *Ekstra Bladet* ville ha en hemsida för sina texter och om konstens varande varför Robert vidtalades. 1998 gjorde han sitt intåg i Gillet och sedan 2004 har han ingått i styrelsen. Hans ordningsinne är en stor tillgång för styrelsen och för alla som är med i Gillet.

På väggarna hänger konst som väcker intresse, ett storslaget verk av Bo Veisland, större och mindre målningar av lukasbröderna Cronqvist, Hermerén, Holm och Rydstern och dessutom några prov på Roberts egen konstnärliga begåvning, suggestiva målningar med klassicistiska inslag. Robert visar och docerar. Vi lyssnar, imponeras och häpnar ibland.

Penselagenten

Slumpen spelar som bekant en stor roll för hur våra liv formas. Så var fallet för Robert Hofbauer när han oväntat fick överta den svenska agenturen för penseltillverkaren Da Vinci – världens mest exklusiva pensel, mårdhårspenseln som kallas Tobolsky Kolinsky och

»På senare år har farfars böcker fått uppmärksamhet. En av dem har blivit översatt till tjeckiska och kommer nu i en ny utgåva.«

»Penslarna kräver sin tribut av resor, kontakter, beställningar och fakturaskrivningar.«

som är gjord av hår från den sibiriska mården (Mustela sibirica). Det är strån från svansen på de manliga mårdarna som används. Dessa mårdhårspenslar gjorda för akvarellmålning har en sällsynt kapilärverkan, vilket innebär att konstnären kan måla länge på en doppning. Robert visar en pensel, den största jag har sett, och berättar om dess häpnadsväckande värde i både kronor och dollar. Robert är med andra ord inte helt och hållet pensionär. Penslarna kräver sin tribut av resor, kontakter, beställningar och fakturaskrivningar.

Ett exempel på konst signerad Robert Hofbauer.

Dessutom är Robert ledamot av styrelsen i Företagarna i Lund och ledamot av styrelsen för Fabriks- och Hantverksföreningens fastighetsbolag, vars renovering av fastigheten står för dörren. Huset är från 1901 och samlingssalen är ritad av Theodor Wählin. Här finns väggmålningar gjorda av GAN, Gösta Adrian-Nilsson, och silverpjäser av Wiwen Nilsson. Idel Lundahistoria med andra ord. Nu stundar asbestsanering, en hiss ska installeras och mycket annat renoveringsarbete ska utföras.

Robert berättar om en resa han nyligen företog. Den gick via Prag till München och till Das Sudetendeutsche Museum. Mellan 1945 och 1950 var det cirka 12 miljoner tyskar som omflyttades eller fördrevs från områden i Polen, Ungern och Tjeckoslovakien där de bott i generationer. Den tysktalande befolkningen i dessa länder var efter kriget inte välkommen att bo kvar.

Robert berättar att museibesöket för honom blev ett memento om den egna historien, om hur hans familj hade fördrivits från det område som de betraktade som sin hembygd. Det centraleuropeiska arvet ser han i dag som en fördel. Han har tillgång till olika identiteter och kulturer. Han finner sig tillrätta såväl bland Alperna som på den skånska slätten. ■

”DET HÄR MÅSTE VARA EN STOR JÄVLA MÅLARE”

Första gången jag besökte Nasjonalgalleriet i Oslo var i 20-årsåldern. Jag visste inte särskilt mycket om bildkonst men gick omkring med min dåvarande fru Solweig och beundrade naturtroheten i de nationalromantiska målningarna.

Plötsligt gick vi in i något som heter Munchsalen och jag blev helt överrumplad av det jag såg. ”Det här måste vara en stor jävla målare”, sa jag. Jag blev djupt berörd av dessa bilder om livet och döden, kärleken och svartsjukan, ensamheten och sorgen. Vi hade inte en aning om vem Edvard Munch var. På det sättet blev han min egen upptäckt. Sedan dess har Munch och Vincent van Gogh varit outstanding bland de målare jag sätter högst.

Jag visste inte då att det fanns ett helt Munchmuseum men har sedan besökt det otaliga gånger eftersom jag årligen brukar återvända till Oslo. Under senare tid har det flyttats från Tøyen till ett stort schabrak i närheten av det nya Operahuset. Nasjonalmuseet heter numera Nasjonalmuseet och ligger vid Akers brygge. Munchsalen har återskapats där och behållit sin magiska kraft.

Nyligen läste jag Karl Ove Knausgårds bok *Så mycket längtan på så liten yta* om Edvard Munchs bilder. I likhet med mig hade han i sena tonåren aldrig varit på ett konstmuseum. Han hade också imponerats och nästan förförts av de nationalromantiska konstnärerna innan han kom in i Munchsalen. Det han mötte där slog ut allt annat han sett på museet.

Den nynorske diktaren Olav H Hauge, en annan av mina favoriter, har gjort en lakonisk sammanfattning av Munchs verk: ”Många hade målat en ek förr./Ändå målade Munch en ek.”

Karl Ove Knausgård gör en intressant jämförelse mellan Knut Hamsuns roman *Svält* och Edvard Munchs målning *Skriet*:

”Titlarna liknar varandra, båda är korta, nästan primitivt enkla, båda betecknar något kroppsligt, något som yttrar sig före orden, något primärt och nästan förmänskligt, i den meningen att det ordlösa skriet och hungern också är djuriska. Det som var nytt med dem när de kom till har de gemensamt, nämligen den extrema subjektiviteten, den ensamma människans verklighet. Och båda förstör helt, eller ignorerar helt, det stabila, kollektiva rummet. De innebar en ny konst, ett nytt rum, en ny tid.”

I min diktsamling *Så länge ljuset räcker* (Norstedts 1976) hade jag en dikt om Edvard Munch:

Det slutna rummet öppnar sig,
den öppna stranden sluter sig
kring samma hemlighet.

Färgernas ljustrålar
finner ett osäkert fäste
i rädslans hemvist.

Under trädskronorna:
älskandes möten
vid kunskapens rot.

De vaggas i famntagat
av livets böljor
och kvinnans leende
är som leendet i döden.

Den framåtböjda modern
vid sängkanten
hos den döende unga.

Och hon, som ännu äger
vårens oförlösta liv,
ger oss en del
av sin spröda värme.

Det oprövade och erfarna
förenas i ett avsked,
där orden tagit slut.

Nära varandra nu:
som den dagen barnet
lämnade moderns kropp.

Dödens förlossning
i tystnadens ljus.

Deras händer
söker sig omärkligt
in i varandra,
blir återigen ett
med avstånd av år
och förtvivlan.

En dag såg han sin syster,
förlorad i det mörker
som bara dagsljuset ger.

Vem har sagt att konsten
har nånting gemensamt
med livet?

Han vände sig bort
från mänskorna
för att komma närmare människan.

Det var då han upptäckte
arbetare på väg,
deras beslutsamma steg.

Vi rör oss i sprickan
mellan konst och liv.

Fyra år före sin död
mötte han döden
mellan golvuret och sängen.

De osynliga visarna
rör sig långsamt
i en tid som gått förlorad.

Mörkret äger sitt mörker,
ljuset sitt motljus.

Vem har hört hans skrik,
vem hör våra skrik?

För länge sedan läste jag hans mecenat Rolf Stenersens *Edvard Munch. Närbild av ett geni*. Det inledande stycket fäste jag mig vid:

”Det er ofte noe kvinnelig og veikt over vakre menn. Edvard Munch var vakker. Han var også svakelig, likevel virket han ikke veik. Han hadde et selsynt kraftig og skjønt hode. Folk snudde seg etter ham, også før han hadde fått et navn som kunstner. Den som har sett Edvard Munch glemmer det ikke.”

Det var något i Munchs målningar som från första stund gick rakt in i hjärtat på mig, ett igenkännande som fick strängar att vibrera i min själ. Jag kan inte sätta fingret på vad det är som berör mig så djupt. Munchsalen har för mig ett magiskt kraftfält, oförändrat genom decennierna eller i varje fall inte försvagat.

Så här skriver Munch själv om sitt arbete:

”Jag målade bilder på bilder efter de intryck jag i berörda ögonblick hade fått i mitt öga – målade de linjer och färger som satt i mitt inre öga – på näthinnan.

Jag målade då endast det jag mindes utan att lägga till något – utan detaljer jag inte längre såg. Därav enkelheten i bilderna – den synbara tomheten.

Jag målade intryck från barndomen – de utsuddade färgerna från den tiden.

Genom att måla de färger och linjer och former jag i berörd stämning hade sett – ville jag åter som i en fonograf få den berörda stämningen att åter vibrera.

Så uppstod bilderna i livsfrisen.”

Jag brukar ofta besöka Hederskyrkogården i Oslo. Där vilar Munch bland andra storheter som Henrik Ibsen, Björnstjerne Björnson, Oda och Christian Krohg, Herman Vildenvøy, Arnulf Överland och Alf Prøysen för att nämna några. I många år var det en liggande sten med Edvard Munchs namn utan årtal men femtio år efter hans död sattes det upp en vacker bronsbyst av hans huvud.

I samband med vinter-OS i Lillehammer stals *Skriet* på Nasjonalgalleriet där det visades en stor Munchutställning. Där den världsberömda bilden suttit stod det helt enkelt ”Stjålet” på en liten skylt när jag besökte den.

Munch målade ofta tre original på sina mest kända verk. Han gjorde det för att försäkra sig om att alltid något skulle klara sig vid ett bombanfall under kriget. ■

JAN MÅRTENSON

Författare och journalist, Malmö

EN NJUTBAR LÄSNING – OCH EN SANN ÖGONÖPPNARE

Regnet hänger i luften när det är dags för boksläpp hos ”Mor Cilla” i Arild. Mycket folk är i rörelse, vi blir stående i halvmörkret en halvtrappa upp och hör skratt och applåder om vart annat från andra våningen. När vi till sist skådar ljuset möts vi av tavlor längs väggarna och på bord – och på glasverandan med den betagande utsikten över havet kön till bokförsäljningen med efterföljande signering.

Det är, som det heter med en sliten klyscha, ”festligt, folkligt och fullsatt”. Mitt i allt ser jag en omsvärmad Lukasbroder, Tord Wingren, som är en av författarna till *Arildskolonin. Konstnärerna i Arild om kring sekelskiftet 1900*, utgiven av Lilla förlaget i Mölle, och anledningen till den goda stämningen som rådde på konstrundans långfredag.

...

Boken har lika många sidor som året har dagar och är rikt illustrerad med färgbilder. 51 konstnärer tillhörande den forna Arildskolonin porträtteras, och av dessa visar sig sju vara Lukasbröder, nämligen Gustaf Rydberg (1835–1933), Justus Lundegård (1860–1924), Herman Österlund (1873–1964), Anders Trulson (1874–1911), Johan Johansson (1879–1951), Hugo Carlberg (1880–1943) och Axel Kleimer (1881–1945).

I Lukasgillet jubileumsbok *Finn* (2023) skriver Tord Wingren om Anders Trulson som slog igenom som målare med ”Björken” från Arild. Tord är en av eldsjälarna bakom boken om konstnärerna i Arild och han porträtterar även fotograferna Erika och Lina Jonn, Elisabeth Keyser (tillsammans med Björn Jacobsson) Paulina Odenius och Viggo Pedersen.

Andra flitiga medförfattare är bland andra Claes och Magnus Hellstrand och Christer Wallentin. Den senare berättar i bokens förord om hur allt började för tre år sedan med några tidningsartiklar skrivna av bröderna Hellstrand där de hävdade att konstnärskolonin i Arild

hade varit något stort. Wallentin var först skeptisk – vad gör inte lokalpatrioter för att sätta sin bygd på kartan.” Men, skriver han, ”Så fel jag hade, det gick upp för mig under arbetets gång”:

ISBN 978-91-87108-25-9
På nästa sida en målning med motiv från Arild gjord av Lukasbrodern Anders Trulson.

hade varit något stort. Wallentin var först skeptisk – vad gör inte lokalpatrioter för att sätta sin bygd på kartan.” Men, skriver han, ”Så fel jag hade, det gick upp för mig under arbetets gång”:

”Arild var tydligen en magnet för unga konstnärer omkring förra sekelskiftet. Alla skulle dit för att fånga den häftiga naturen, människorna och bebyggelsen – och träffa andra konstnärer. Dessutom förstod jag att de kvinnliga konstnärerna spelade en mycket stor roll i kolonin och att de var många, nästan en tredjedel av samtliga artister i Arild... Om man betänker kvinnornas svaga ställning i samhället för 150 år sedan var detta något enastående.”

...

Under senare år har Arildskonstnärerna uppmärksamats, Christer Wallentin nämner i förordet bland annat Britta Lundquists licentiatavhandling *Arild – en skånsk konstnärskoloni vid sekelskiftet* (1994) och utställningen ”Kunstnerkolonierne Hornbæk & Arild” på Nivagaard Malerisamling 2023.

Boken om Arildskonstnärerna är en spännande tidsresa. Antikrundans Claes Moser tar i sin inledande text avstamp i ett samhälle som växte fram efter Napoleonkrigen. Han pekar på de vidgade perspektiv som följde i människors livsföring med resandet, ”snart skulle begreppet turism komma att myntas”:

”Konstnärernas roll hade sedan renässansen i Florens förändrats från att ha varit en anställningsrelaterad tjänst hos en maktelit till att knytas till individen som ett självständigt förhandlingssubjekt. Konstnären fick genom sin målningssignatur en identitet och blev sin egen herre. Spelplanerna började förändras. Ateljéerna fylldes med hjälpsamma händer. Mästarna med sina elever blev ett faktum på många håll. De franska akademierna började darra i sina grundvalar och misstron mot den konservativa utbildningen löste sakta upp de akademiska banden. Vägkröken och flodfåran lockade med det fria livet under bar himmel, gärna i gott sällskap med likasinnade. Känslan av det nationella svalnade och det egna landet tycktes sakna motivisk tillit. Kända landskapsmålare, dåtidens influencers, ersatte de akademiskt tillsatta professorerna.”

Det realistiskt skildrade landskapet skulle innesluta själsliga uttryck och inte bara reflektera näthinnans avbildningar. Upplevelse och förståelse blev de nya honnörsorden i tiden. De förfranskade socialrealistiska reportagen med vedplockande kvinnor eller räfsande män i köksträdgårdar fick vika för naturens egna otyglade kraftkällor... Myten om det osedda som intuitivt kändes, men inte kunde formaliseras i ord. Utforskandet av våra egna rotsystem och bakgrunder skapade ett intresse för historia.

Claes Moser skriver att människorna hade glömt att hörsamma naturens röster och tecken i övergången mellan bondesamhället och industrisamhället. Åskådliggörandet av det nordiska ljusets egenart hade inletts i den kurande skymningsstunden och i morgonrodnadens dis.

”Den till strukturen mindre sammansatta grupperingen i Kullabygden, med Arild som bas, var en lösare, mindre formaliserad sammanslutning... Här knöts det nordiska sommarljusets blå kvällstimme ihop med Danmarks store målare av sin tid, Peder Severin Krøyer.”

• • •

Arild beskrivs som en sammansmältning av Italiens Tivoli och det danska Skagen. Här bodde konstnärerna individuellt, spridda bland sjökaptener och fiskare i byn, medan de umgicks hos Mor Cilla, byns okrönte krögardrottning, känd som ”den allbekanta moran i Arild”, vars gästgiveri betydde mycket för att hålla i

gång det sociala livet. Hennes plats i den här historien förklarar trängseln vid boksläppet. Det var här och på Flundrap/Hotel Arild och Nabbahuset som det hände. Varje gång jag vänder blad under min läsning och mitt återkommande bläddrande faller ständigt nya pusselbitar på plats. Bokens tolv författare varvar förtjänstfullt konsthistoriska tillbakablickar med egna reflektioner, utan pekpinnar och ängsliga brasklappar.

• • •

Arildskolonin är inget mindre än ett storverk men troligen inte den slutgiltiga berättelsen om det lite bortglömda svensk-danska konstnärskollektivet. Nya röster, nya upptäckter kan tillkomma nu när fokus på allvar riktas mot Arild och Kullahalvön. Det finns mer att säga om till exempel fotografierna, den store Peter P Lundh hade under ett antal år en sommarateljé i Arild.

Tord Wingren skriver som sagt om systrarna Erika och Lina Jonn, som hörde till pionjärerna i Lund men även gästspelade i Arild. Hans text om Anders Trulson gör boken till ett *måste* för alla konstintresserade Lukasbröder. Här ett smakprov:

”En stark konstnärsvilja var kännetecknande för Anders Trulson. Han framträdde både säkert och självmedvetet, men var också behärskad och lugn. Han erkände inte på något sätt andras överlägsenhet och hade svårt för överdriven kritik och misstolkningar. I sin tystlåtenhet var han själv sin strängaste kritiker och strävade alltid efter fulländning.

Trulson var en studiernas man. Hans fysiologi hade något av en tysk konstprofessor över sig... Bakom glasögonen lyste ett par forskande ögon, fyllda av ett nyktert allvar – som en lugn höstdag i ett skänst slättlandskap.”

• • •

Martin Schibli slår i bokens företal fast att det är dags att *Arildskolonin* skrivs in i vår konsthistoria som en av de framträdande konstnärskolonierna tillsammans med Grez-sur-Loing och Skagen. Han konstaterar också att konsten i Arild fortsatt att blomstra in i vår tid, genom Strand Hotell med sin forna konstsamling (och matkonst) och inte minst tack vare Lukasbrodern Lars Vilks och Nimis på Kullens nordsida...

Arildskolonin bjuder inte bara på en njutbar läsning och många oväntade ögonöppnare, den försäkrar också Arild, där en gång sillfisket florerade, en plats på konsthistoriens Europakarta tack vare Tord Wingren & Co. ■

PER LINDSTRÖM

Gillets vice ålderman och Finis redaktör

**På Lukasdagen
kan du hämta din
nytryckta matrikel
med samtliga bröder
under Gillets 126 år!**

INBJUDAN TILL LUKASDAGEN DEN 18 OKTOBER

Foto: PER LINDSTRÖM

Christian Mühlenbock är en ny profil i Lund. Som Historiska museets chef har han ett stort historiskt arv att förvalta – och utveckla. På Lukasdagen kommer han att berätta om sitt möte med Musse Pigg...

**”Historiska
museet
– tradition
och förnyelse”**

Vi samlas som brukligt 18.00 i Lukassalen på Grand Hotel i Lund. Kassan kommer att vara öppen från 17:30. Kom gärna i god tid för att undvika omaknet att stå och trängas i kön! Vi inleder kvällen med årsmöte. Dagordning för mötet finns tillgänglig vid borden, men vi kan redan nu avslöja att vi, förutom våra stadgeenliga årsmötesförhandlingar med bland annat personval, ska avhandla bokslut för 2023 samt revisorernas berättelse. De senare frågorna med anledning av att vi missades det vid vårmötet. Därefter följer ett intressant föredrag av den nya chefen för Historiska museet i Lund, **Christian Mühlenbock**, under rubriken: **Historiska museet – tradition och förnyelse**. Sedvanlig fråge- och siskussionstund följer därpå.

Mötet avslutas traditionsenligt med en måltid. På menyn står även i år ärtsoppa med sovel, pannkakor med grädde och sylt – följt av kaffe/te med en liten pralin. **Pris: 425 kronor!** Betalning sker på plats, där också försäljning av diverse kompletterande drycker sker direkt till Grand – endast kortbetalning. **Anmälan om deltagande** görs via e-post till gillesmastare@lukasgillet.se senast onsdagen den 14 oktober. Möjlighet finns också att anmäla sig via telefon till skattmästaren, Robert Hofbauer, på 0705-37 17 22.

Under kvällen kommer köptillfälle att skapas för de som ännu inte har skämt bort sig själv med den nya **Jubileumsboken Finn 125**, slipsar, flugor och kravatter, Lukasnålen med mera Lukasiana.

Mycket varmt välkomna – Hej Lukas!

Johan Kjellberg
Sekreterare